

УДК 78.072(476)

Дадзіёмава В. У.

**КАФЕДРА БЕЛАРУСКАЙ МУЗЫКІ І ЯЕ ФУНКЦЫІ
Ё АДУКАЦЫЙНА-ВЫХАВАЎЧЫМ,
НАВУКОВЫМ І АСВЕТНІЦКІМ ПРАЦЭСЕ**

Дадзіёмава Вольга Уладзіміраўна – доктар мастацтвазнаўства, прафесар, прафесар кафедры гісторыі музыкі і музычнай беларусістыкі ўстановы адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

Анотацыя. У артыкуле прадстаўлена інфармацыя аб рознабаковай дзейнасці кафедры беларускай музыкі.

Кафедра беларускай музыкі, што існуе ў нашай установе ўжо больш за 25 гадоў¹, з'яўляецца адным з вызначальных кампанентаў у сістэме падрыхтоўкі музыкантаў усіх спецыяльнасцей. Яна абагульняе і стымулюе працэс набыцця ведаў не толькі ва ўласна беларусазнаўчай, асноўнай сферы яе дзейнасці, але і ў многіх іншых, вельмі істотных галінах. Дастаткова згадаць, што побач з профільнымі, базавымі дысцыплінамі (ад беларускага музычнага фальклору і беларускай народна-інструментальнай культуры да гісторыі беларускай музыкі, музычнага крыніцазнаўства, літургічнай музыкі Беларусі, беларускага музыказнаўства і крытыкі, фальклорна-этнаграфічнай практыкі) кафедра адказвае і за правядзенне лектарскай ды рэдактарскай, архіўна-бібліяграфічнай практыкі, гісторыі тэорыі і метадалогіі музычнай крытыкі і г. д.

Аднак галоўным прызначэннем гэтага структурнага падраздзялення з'яўляецца, зразумела, рознабаковая дзейнасць у галіне музычнага беларусазнаўства. Менавіта гэтая існасная, цэнтральная мэта ды ідэя была закладзена ў падмурак моцнага стваральнага руху, разгорнутага на пачатку 1990-х гг. дзеля заснавання ўнікальнай, адзінай у свеце кафедры, накіраванай на інтэнсіўнае развіццё навуковай і метадычнай, тэарэтычнай і практычнай беларусазнаўчай працы.

У той час ужо існаваў трывалы падмурак для актыўнага пашырэння вызначанага кірунку. Яго на працягу многіх дзесяцігоддзяў фарміравалі такія волаты інтэлектуальнай, сузідальнай духоўнасці, як Лідзія Саулаўна Мухарынская – сапраўдны сімвал музычнага беларусазнаўства, а таксама

многія іншыя буйныя прадстаўнікі гэтай галіны, што ўнеслі велізарны ўклад у яе развіццё – С. Нісневіч і Л. Касцюкавец, Г. Глушчанка і К. Сцепанцэвіч, Ю. Дрэўзін і В. Ялатаў, З. Мажэйка і Т. Шчарбакова, Г. Куляшова і А. Друкт, І. Назіна і Т. Варфаламеева, Р. Сергіенка і Р. Аладава, Э. Алейнікава і Л. Волкава, В. Савіцкая і Т. Ляшчэня...

Аднак стварэнне спецыяльнай структуры, што мэтанакіравана разгортвала б працу па вывучэнні і выкладанні розных прадметаў беларусазнаўчага цыкла, аказалася надзвычай плённай і жыватворнай для нашай (і не толькі) краіны.

Галоўную ролю ў заснаванні кафедры адыграла кіраўніцтва БДАМ у асобе тагачаснага рэктара Міхаіла Антонавіча Казінца, чые традыцыі па падтрымцы беларускай думкі працягнулі ўсе наступныя кіраўнікі нашай установы.

Адметна таксама, што інтэлектуальным цэнтрам пры стварэнні кафедры стала Тамара Сямёнаўна Якіменка, якая і сёння рупліва захоўвае спадчыну і традыцыі Лідзіі Саулаўны.

Не спыняючыся на далейшай гісторыі кафедры і шматаспектнай, плённай дзейнасці яе супрацоўнікаў (што была падрабязна прадстаўлена ў папярэдняй публікацыі) [1], адзначу, што пры ўсёй кампактнасці нашай структурнай адзінкі (а яна мае ўсяго 5 ставак) за некалькі мінулых гадоў здзейснена вельмі шмат. Гэта відавочна нават у лічбавым акрэсленні: толькі манаграфій, зборнікаў, вучэбных дапаможнікаў (не кажучы пра вучэбныя праграмы і іншыя метадычныя распрацоўкі) выпушчана апошнім часам больш за 20², а спіс навуковых і асветніцкіх артыкулаў

¹ Сёння кафедра беларускай музыкі ўвайшла ў больш шырокую вучэбную структуру.

² Згадаем толькі некалькі:

Бярковіч, Т. Песенна-гульнявыя дзеі перыяду сонцава-

налічвае сотні пазіцый. Супрацоўнікі кафедры выступілі на многіх аўтарытэтных навуковых форумах у розных краінах свету. Уражвае і маштабная творчая дзейнасць у садружнасці з рознымі ўстановамі і арганізацыямі (распрацоўка праграм, навуковых канцэпцый асветніцкіх праектаў, канцэртаў беларускай музыкі па ўсёй краіне), што грунтуецца на ўласных архіўных пошуках і здабытках, на аналітычных даследаваннях, якія, у сваю чаргу, стымулююцца, адухаўляюцца практычнай дзейнасцю і маюць плённую рэалізацыю ў ёй. У гэтым сэнсе асабліва важна ўвядзенне ў выканальніцкую практыку шматлікіх артэфектаў (ад сцэнічных твораў старадаўніх кампазітараў Беларусі да айчынай бытавой музыкі мінулых стагоддзяў), якія будуць новыя кантэксты сучаснай беларускай культуры і надаюць ёй нечаканыя, яркія фарбы, ствараючы жывы дыялог розных эпох і стыляў айчыннага музычнага мастацтва.

Усё гэта сведчыць пра тое, што кафедра, якая сёння існуе ў больш шырокіх адміністрацыйных межах, застаецца мацнейшым навуковым ды асветніцкім цэнтрам, які выконвае функцыі своеасаблівага даследчага інстытута і разам з тым творчай лабараторыі ў адпаведнай галіне.

Што ж да найважнейшай вучэбнай і метадычнай дзейнасці, дык яна грунтуецца пераважна на ўласных навуковых даследаваннях супрацоўнікаў – унікальных спецыялістаў, кожны з якіх стварае і прэзентуе велізарную навуковую сферу і

роту ў этнамузычнай традыцыі беларусаў / Т. Бярковіч. – Мінск: БДАМ, 2015. – 169 с.: іл. + 1 электрон. апт. дыск (CD-R): гуч. Нотографія:.

Гукасвет этнапесеннай культуры беларусаў у даследаваннях маладых музыказнаўцаў: музычная міфапаэтыка, артыкуляцыя, тыпалогія, мелагеаграфія / склад. і навук. рэд. Т. Якіменка, Т. Бярковіч; Навук.працы Беларус. дзярж. акадэміі музыкі. – Вып. 30. Серыя 2, Пытанні этнамузыкалогіі. – Мінск: БДАМ, 2013. – 247 с.: іл. + 1 электрон. апт. дыск (CD-R): гуч.

Дадзіёмава, В. Гісторыя музычнай культуры Беларусі да XX стагоддзя / В. Дадзіёмава. – Мінск: БДАМ, 2012. – 230 с.

Дадзіёмава, О. Музыкальная культура Беларусі Х – ХІХ вв. / О. Дадзіёмава. – Мінск: Ковчэг, 2015. – 246 с.

Костюковец, Л. Рукопісны беларускі Ірмолой на квадратных лінейных нотах 091/283к і яго песнопенне «Наславнік царевіча Яраслава» / Л. Костюковец; нотографія Л. Баранкевіч. – Мінск: БГАМ, 2011. – 95 с.

Костюковец, Л. Фольклорізацыя канта / Л. Костюковец; нотографія Л. Баранкевіч. – Мінск: РИВШ, 2014. – 178 с.

Мажэйка Зінаіда Якаўлеўна: да 50-годдзя навуковай і творчай дзейнасці / уклад. Т. Якіменка, Т. Бярковіч. – Мінск: Тэхналогія, 2013. – 141 с., [10] арк. іл.; партрэт.

Музыкальная культура Беларусі: на шляху даследаванняў / сост. Т. Якіменка; Науч. труды Беларус. гос. акадэміі музыкі. – Вып. 28. Серыя 6, Вопросы современного музыкознания в исследованиях молодых ученых. – Мінск: БГАМ, 2012. – 196 с.

прадстаўляе традыцыі выбітных акадэмічных школ. Так, Таццяна Леанідаўна Бярковіч працягвае школу Тамары Сямёнаўны Якіменка; Лілія Фаільеўна Баранкевіч – Ларысы Піліпаўны Касцюкавец, Тамара Уладзіміраўна Ліхач і Вольга Уладзіміраўна Дадзіёмава – Іны Дзмітрыеўны Назінай. Прадстаўнікі ж старэйшага пакалення вядуць свой навуковы радавод ад выбітных, сусветнага ўзроўню вучоных – Я. Гіпіуса і З. Эвальд, А. Аляксеева і Н. Рудневай... І канешне ж, мы імкнемся ўвасобіць ідэі тых нашых калег, якіх ужо няма з намі, але якіх мы заўсёды памятуем: Валянціны Аляксееўны Антаневіч, чый уклад у гісторыю і тэорыю беларускай музыкі неацэнны; Ларысы Піліпаўны Касцюкавец, якая адкрыла цэлы свет беларускай музыкі...

Мы працягваем лепшыя традыцыі кафедры і ў працах яе выпускнікоў ды аспірантаў. Дарэчы, толькі ў 2016 г. былі абаронены 1 доктарская і 4 кандыдацкія дысертацыі. А ўвогуле кафедра падрыхтавала шмат спецыялістаў, прадметам зацікаўленасці якіх сталі і этнамузыкалагічныя, і музычна-гістарычныя тэмы, а яшчэ – вельмі спецыфічныя, раней недаследаваныя пытанні канфесіянальнай музыкі. Толькі па праблемах праваслаўнай спеўнай традыцыі Беларусі абаронена 2 доктарскія і 5 кандыдацкіх дысертацый; па пытаннях каталіцкай – 2. Рыхтуюцца работы і па іншых музычна-канфесіянальных кірунках, адлюстроўваючы вызначальныя рысы беларускай культуры – адкрытасць, шматрэлігійнасць і славетную талерантнасць, якая ўвасабляецца ў міралюбстве, вядомым на ўвесь свет і жыватворным для яго.

Вельмі важна вызначыць шырокую місію кафедры і ў прынцыповым пытанні, з якога пачаўся гэты расповед, а іменна інтэгратыўнасць яе дзейнасці і ролю ў адукацыйна-выхаваўчым працэсе.

Кожны прадмет, які выкладаецца ў нас, фарміруе цэлы спектр уяўленняў не толькі аб айчынным, але і аб сусветным музычным мастацтве.

Так, вывучэнне музычнага фальклору ў яго песенных і інструментальных формах адкрывае студэнтам шырокі свет традыцыйных музычных каштоўнасцей, што ставараюць падмурак культур беларускага і іншых народаў свету. Вывучэнне ж менавіта айчынай народнай творчасці дае магчымасць адкрыць усю размаітасць, адметнасць ды гуманістычную сутнасць базавых каштоўнасцей беларускай культуры. Гэтыя якасці студэнты асабліва моцна адчуваюць і спасцігаюць на ўласным вопыце падчас экспедыцый, што больш за 40 гадоў здзяйсняліся пад кіраўніцтвам Л. Касцюкавец, якая перадала свае набыткі адданым вучням. Неацэнныя, унікальныя матэрыялы, здабытыя падчас вандровак па ўсіх кутках Беларусі, складаюць сёння залаты фонд калекцый Кабінета традыцыйных музычных культур. А ўражання, атрыманія будучымі музыкалагамі і кампазітарамі ў ходзе фальклорна-этнаграфічнай практыкі, застаюцца з імі на ўсё жыццё і аказваюцца, па іх успамінах, самымі яркімі старонкамі студэнцкага жыцця. Калі ж удзельнікам

экспедыцыі даводзіцца яшчэ і расшыфроўваць, на-таваць запісаныя імі аўдыямагнэтычныя (па прадмеце «Нотная транскрыпцыя музыкі вуснай традыцыі»), іх уяўленні ўзбагачаюцца найкаштоўнейшымі артэфактамі, а прафесійныя навыкі пашыраюцца за кошт спецыфічных відаў дзейнасці па рэканструкцыі гукавога фонду беларускай народнай творчасці. Але самае галоўнае – студэнты добра разумеюць, што часам менавіта яны з’яўляюцца апошнімі сведкамі існавання і рупліўцамі той музычнай спадчыны, узоры якой так хутка знікаюць... Захаваць, даследаваць, перадаць нашчадкам – гэтыя задачы маладое пакаленне выконвае вельмі асэнсавана і творча прадуктыўна, ствараючы ў сваёй душы (нават без спецыяльных заняткаў па патрыятычным выхаванні) гожа, цёплы і святы вобраз роднай Беларусі.

Вельмі адметна таксама і наступнае вывучэнне дысцыплін этнамузыкалагічнага цыкла, якія заўжды выкладаліся буйнейшымі спецыялістамі ў гэтай галіне, развівае ў выхаванцаў нашай установы асобыя навыкі валодання метадалогіяй акадэмічнай навукі, на што асабліваю ўвагу звяртае І. Назіна. Зрэшты, усе выкладчыкі этнамузыкалагічнага цыкла ў сваёй вучэбна-метадычнай працы абапіраюцца на фундаментальныя даследаванні, якія грунтуюцца на структуральных этна-культуралагічных сэнсаў, выбудованні сістэмных уяўленняў і ведаў у галіне этналогіі, філасофіі, этнаінструментазнаўства, гісторыі, сацыяльнай псіхалогіі і іншых сферах гуманітарных ведаў.

Тое ж можна сказаць і пра ўсе іншыя дысцыпліны, што існуюць на кафедрах. Так, вывучэнне музычнай палеаграфіі дае ўнікальную магчымасць спасціжэння і асваення правілаў расшыфроўкі старажытных нотных тэкстаў, якія захоўваюцца ў бібліятэчных і архіўных фондах. Асваенне музычна-крытычнай, рэдактарскай і лектарскай галін дае студэнтам ключ да прафесій, вельмі запатрабаваных у наш час. Вывучэнне музычнай літургікі ўводзіць моладзь у свет вечных духоўных каштоўнасцей, спасціжэнне якіх стварае маральна-этычны падмурак іх далейшага жыцця і, канешне ж, дае ні з чым не параўнальную па каштоўнасці інтэлектуальную і музычна-прафесійную магчымасць бачання фундаментальных законаў развіцця музычнага мастацтва на яго гістарычных шляхах.

Што да ўласна гісторыі беларускай музыкі (старадаўняй і сучаснай), дык яе асваенне з’яўляецца цэнтралізуючым звяном у сістэме беларусазнаўчага цыкла, што мае многія канкрэтныя «выхады» ў адукацыйна-выхаваўчую сферу і з’яўляецца трывалай базай для развіцця розных здольнасцей ды ўяўленняў маладых музыкантаў.

Найбольш блізкая мне галіна, адлюстраваная ў дысцыпліне «Гісторыя музычнай культуры Беларусі да XX стагоддзя», была прапанавана спачатку ў план навучання толькі музыколагаў-беларусістаў, потым увайшла ў змест «Гісторыі беларускай музыкі (да XX ст.)», што чытаецца на ўсіх факультэтах і спецыяльнасцях. Самай істотнай з’яўляецца, натуральна, уласна беларусазнаўчая роля названага прадмета.

Сапраўды, менавіта гісторыя музычнай культуры Беларусі адкрывае велізарны свет гісторыі айчыннага музычнага мастацтва і культуры, што дзесяцігоддзямі быў схаваны ад зроку айчыннай навукі і педагагічнай практыкі.

Аднак у цэлым гісторыя беларускай музыкі выконвае значна больш маштабную функцыю ў сістэме падрыхтоўкі музыкантаў: без перабольшвання можна сцвярджаць, што яе магчыма акрэсліць як інтэгратывую, паколькі дадзены прадмет дазваляе звесці ў адзіны ланцуг веды, атрыманыя па іншых дысцыплінах, і здзейсніць захады па сінхранізацыі музычна-гістарычнага працэсу, разгледжанага ў час вывучэння студэнтамі гісторыі музыкі, а таксама гісторыі мастацтва і нават сацыяльна-гістарычных дысцыплін. Менавіта музычная культура Беларусі, якая месціцца ў цэнтры Еўропы, на перакрываванні многіх этнакультурных шляхоў, з’яўляецца тым асяродкам, разгляд якога робіць найбольш відавочнай цэласнасць і разнастайнасць агульнаславянскай ды еўрапейскай прасторы. У ёй, напрыклад, эпоху Рэнесансу немагчыма зразумець не толькі без Францішка Скарыны і Мікалая Гусоўскага, Вацлава з Шамотул і Цыпрыяна Базыліка, але і без Джавані Палестрыны і Вільяма Шэкспіра, Стэфана Баторыя і Івана Грознага. Гэта таксама, становіцца відавочнай барочная панарама, рэпрэзентаваная постацямі Мікалая Дылецкага і Пятра І. Сімяона Полацкага і Іаана Себаст’яна Баха...

Сучасную беларускую музыку таксама нельга разглядаць па-за кантэкстам усяго еўрапейскага музычнага шляху, а таксама па-за сувяззю з тымі сацыяльна-гістарычнымі працэсамі, якія шмат у чым вызначалі аблічча ўласна музычнага беларускага свету – як вельмі моцна абумоўленага сацыякультурнымі фактарамі [2].

Надзвычай важна, што асваенне гісторыі беларускай музыкі дазваляе студэнтам асэнсаваць непарыўнасць музычна-гістарычнага руху, які разгарнуўся ў нашай краіне на працягу многіх стагоддзяў, але толькі ў XX ст. вывеў на нацыянальна стваральны шлях. Адказ на пытанне аб яго спецыфіцы стварае магчымасць зразумець адметнасць усяго гістарычнага лёсу Беларусі.

Несумненна таксама, што глыбокія веды па гісторыі сучаснай беларускай музыкі набываюць асобую ролю не толькі для будучых музыколагаў (як крыніцы навуказнаўчых штудый), але і выканаўцаў, якія ўзбагачаюць свой рэпертуар узорами нацыянальнага мастацтва.

Істотна для выхавання нашых студэнтаў і тое, што менавіта музычная культура Беларусі, разгортваючыся ў самым заходнім арэале ўсходнеславянскага праваслаўя і самым усходнім – каталіцызму, яднае розныя музычна-канфесіянальныя сферы і нібыта ў мадэлі Еўропы прадстаўляе ўсе хрысціянскія (праваслаўе, каталіцызм, пратэстантызм і ўніяцтва) і буйнейшыя нехрысціянскія (іудаізм і іслам) рэлігійныя канфесіі. Заканамерна, што іх вывучэнне, як адзначалася, адкрывае неабсяжны свет тых галін

музычнага мастацтва, што застаюцца па-за сферай увагі іншых прадметаў.

Запоўніць прагалы ў вывучэнні свецкіх відаў музычнай практыкі таксама дазваляе курс гісторыі беларускай музыкі, насычаны сотнямі ўзораў музыкі бытавых, песенна-танцавальных жанраў, якія не з'яўляюцца аб'ектам увагі на іншых занятках, арыентаваных на высокую, шэдэўральныя ўзоры.

Але галоўнае – прадмет «Гісторыя беларускай музыкі» дае ўяўленне не толькі аб гісторыі музыкі, але і музычнай культуры як сістэме, што яднае такія складнікі, як музычнае жыццё і побыт, адукацыя і выхаванне і, канешне ж, творчасць і выканальніцтва у іх сукупнасці, узаемаабумоўленасці, у структурным адзінстве і дынамічным, нелінейным разгортванні.

Студэнты набываюць унікальную магчымасць атрымаць уяўленні аб тых кампанентах музычна-культурнага арганізма, што не прыцягваюць іх увагу на іншых прадметах, на якіх не ляжыць задача акрэслення менавіта названых сегментаў. Больш за тое, разгляд музычнай культуры скрозь прызму яе функцыянавання ў адзіным хранатопе, у сістэме прасторава-часавых каардынат (менавіта так пабудавана праграма і працэс выкладання прадмета) дазваляе асэнсаваць спецыфіку беларускага музычнага і, шырэй, гісторыка-культурнага шляху, вызначыць яго ўнікальныя параметры і ролю, місію айчыннай культуры ў агульнаеўрапейскім мастацкім працэсе.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Дадзіёва, В. Кафедра адкрыццяў / В. Дадзіёва // Весці БДАМ. – 2011. – № 19. – С. 18-23.
2. Антаневіч, В. Гістарычна-сацыяльны фактар і беларуская музыка / В. Антаневіч // Музыкальное искусство и музыкальное образование на рубеже веков: матер. науч. конф. – Вып. 1. – Минск, 2004. – С. 7-14.

Summary. This article presents information on the various activities of the Belarusian Music Department.

Артыкул паступіў у рэдакцыю 13.09.2017 г.